

2020 РІК В КУЛЬТУРІ: ПОДІЇ, ВИКЛИКИ, ТЕНДЕНЦІЇ

(оглядова довідка за матеріалами преси та інтернету за 2020 р.)

2020 рік став безпрецедентним у новітній історії. Пандемія коронавірусу перекроїла звичний спосіб життя мільярдів, звівши наново кордони між країнами і людьми. Глобалізований світ у буквальному сенсі був поставлений на паузу. Вірус, а надто реакція на нього, вплинула на всі сфери життя, не оминувши стороною культурно-мистецькі процеси, які не існують у відриві від суспільних і політичних. Це та дійсність, у якій культура як індустрія зазнала істотних потрясінь, а наслідки ще не до кінця усвідомлені й виміряні [1; 2].

«Надзвичайною» назвали 2020 року в *ЮНЕСКО* ситуацію, яка склалася в культурі. Сектор економіки, що забезпечує 30 млн робочих місць, наразі бореться за виживання. Організація закликала уряди країн підтримати діячів мистецтва та надати допомогу сектору в цілому [3].

В Україні одними з найбільш постраждалих через карантинні обмеження виявилися сектори *креативних індустрій* і *туризму*: за дев'ять місяців 2020 року недоотримано понад 83 млрд гривень. Попри всю складність ситуації команди Міністерства культури та інформаційної політики України (МКІП) вдалося досягти певних позитивних результатів. Як зазначив під час онлайн-пресконференції міністр *О. Ткаченко*: «На жаль, наша держава поки економічно не готова повністю фінансово компенсувати галузі отримані збитки. І гранти інституційної підтримки, які нам вдалося відстояти, стали дійсно унікальним прецедентом. Саме тому, крім прямої фінансової допомоги в розмірі майже 700 млн грн, для сфери культури було досягнуто ряд законодавчих змін, які полегшують діяльність, або ж дають можливість не витратити кошти. Були впроваджені ініціативи, що дозволяють бізнесу економити та витратити менше грошей на оренду, утримання кадрів. Зокрема, впровадження податкових пільг та реалізація 7 % ставки культурно-туристичного ПДВ» [4; 5; 6; 7].

У контексті *інформаційної безпеки України* МКІП плідно співпрацювало з Державним комітетом телебачення і радіомовлення України. Так, було проведено

серію національних круглих столів «У єдності – сила»; створено цикл відеороликів, спрямованих на боротьбу з фейками російської пропаганди та підвищення обізнаності школярів про події історії України; започатковано інформаційну кампанію стосовно дотримання карантинних обмежень під час епідемії; запущено розробку програми з медіаграмотності населення; розроблено та поширено відеоконтент до Дня Героїв Небесної Сотні, Дня пам'яті захисників України, у справі Віталія Марківа, щодо актуалізації теми Криму в інформпросторі України тощо. Враховуючи велику кількість дезінформації в регіональних медіа, яка згідно з дослідженням Інституту масової інформації зросла від 2018 року майже втричі, було розпочато навчання журналістів регіональних ЗМІ – для запобігання поширення фейків [8; 9].

Питання мови, прав релігійних та етнічних спільнот також було закладено в наративи інформаційної безпеки України, бо це, за словами очільника МКІП, може стати фактором об'єднання суспільства. Так, було обрано уповноваженого із захисту державної мови та створено його секретаріат; розроблено онлайн-платформу з вивчення української мови; затверджено план заходів з реалізації першого етапу Стратегії популяризації української мови до 2030 року. Для просування стратегії міжконфесійної злагоди поглиблено співпрацю між державою і Всеукраїнською радою церков та релігійних організацій; відбулися зміни в структурі державного управління щодо релігії, зокрема було ліквідовано Департамент у справах релігій та національностей при Міністерстві культури та інформаційної політики й створено окремий орган – Державну службу з питань етнополітики та релігії. Крім того, було розроблено проєкт Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей ромської національної меншини в українському суспільстві до 2030 року; започатковано культурно-просвітницький онлайн-проєкт «Нова бібліотека Софії», покликаний створити унікальний інклюзивний простір для діалогу релігійних та етнічних спільнот України, взаємного визнання гідності кожного [2; 10; 11].

Диджиталізація або перехід галузі в режим онлайн є чи не найбільшим викликом для культури, оскільки не всі її форми та жанри можуть нормально побутувати й розвиватися в цифровому просторі, тож багато культурних подій довелося скасувати або перенести на наступний рік. З іншого боку, дигітальний 2020-й став роком ревізії ідей, пошуку нових форм існування, осмислення самого віртуального простору тощо. Водночас це певний вихід із ситуації, оскільки простір офлайнового життя нині небезпечний. При цьому, на думку психологів, пандемія загострила потребу людей у цікавому, красивому, такому, що надихає і покращує настрої [12].

Тож, підбиваючи підсумки року, незалежні експерти з культурно-мистецького середовища поділилися своїми враженнями, оцінками, думками щодо основних *подій, викликів і тенденцій в українській культурі–2020*.

У дещо незвичному амплуа – борчині за свої права – постала наша країна в інформаційному просторі 2020 року. Про це зазначили в Українському культурному фонді (УКФ), який у партнерстві з виданням «Новое время» обрав **15 НАЙКРАЩИХ КУЛЬТУРНИХ ПРОЄКТІВ**, реалізованих в Україні. Серед них: проєкт «*Андрій Сагайдаковський. Декорації. Ласкаво просимо*» в Мистецькому Арсеналі; I Міжнародна резиденція *European Glass Education*; проєкт «*Звуки Чорнобиля*»; створення мобільного додатку *Ukrainian Live Classic*; опера-перформанс «*Чорнобильдорф*» від формації Nova Opera; постдокументальна вистава про пошук сучасного Гамлета в Україні *H-Effect* режисерки Р. Саркісян; XXI Всеукраїнський конкурс молодих дизайнерів одягу «*Погляд у майбутнє*»; проєкт «*НАРБУТ XXI*»; проєкт *#Prisoners Voice* – історії бранців Кремля в додатку доповненої реальності; фестиваль анімації *LINOLEUM 2020*; спільний проєкт Ukraïner з Музеєм Голодомору «*Голодомор: мозаїка історії*»; подкаст «*Пост правди*»; серія просвітницьких програм «*Свідоме життя*» на «Радіо НВ»; конкурс *Ukrainian Young Book Design Awards*; дослідження музичного ринку України музичної агенції Soundbuzz [13].

Крім того, УКФ започаткував номінацію «*Бізнес, що підтримує мистецтво та культуру*» на XI Конкурсі кейсів з корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). 2020 року переможцями в номінації стали компанії SoftServe і Kredobank. Конкурс покликаний популяризувати співпрацю між культурними інституціями та бізнес-структурами, яка дозволить розвивати культурну сферу й створить успішні кейси спільної реалізації проєктів [14].

Коронавірусна атака болюче вдарила по масових заходах, не оминувши **ФЕСТИВАЛЬНИЙ РУХ** України та цілого світу, каже І. Штогрін, авторка медіаплатформи «Радіо Свобода». Підсумовуючи 2020 рік, вона наводить приклади деяких фестивалів, яким все ж вдалося відбутися в Україні – як у звичному форматі, так і в режимі онлайн. Приміром, наприкінці серпня в Києві пройшов III фестиваль високого мистецтва *Bouquet Kyiv Stage 2020*, що об'єднав симфонічну та камерну класику з джазом, експериментальною музикою, театром, візуальним мистецтвом тощо. Однією із найяскравіших прем'єр фестивалю став музичний марафон «*ЛЯТОШИНСЬКИЙ – ГАЛА*», присвячений 125-річчю від дня народження композитора. «*Український квінтет*» – один з ключових творів *Б. Лятошинського*, прозвучав у виконанні *Kyiv Mozart Quartet* та *А. Баришевського*. Серед інших подій: музика *В. Сильвестрова* у виконанні ка-

мерного хору «Київ»; електронна музична феєрія А. Кириченка за мотивами малюнків М. Примаченко; опера *IYOV*; музично-поетичний перформанс за збіркою М. Киянівської «Бабин ЯР. Голосами» тощо. Візуальна програма фестивалю поєднала виставки й новітні технології, а в літературну програму увійшло спілкування з українськими письменниками. Також було презентовано платформу для якісного культурного контенту *211 floor*, що об'єднує соціальної мережі, сервіс для режисури відео, стрімінг і продаж квитків на онлайн та офлайн мистецькі події. Автори ініціативи – Є. Уткін та В. Троїцький. VI Міжнародний музичний фестиваль *Odesa Classics* через карантинні обмеження захід перенесли з червня на серпень, тож деякі учасники не змогли приїхати. Проте головна перемога – це свято мистецтва, що відбулося за участі найяскравіших артистів сучасного світу класичної музики. Традиційний оперний концерт фестивалю на Потьомкінських сходах зіграв *Національний академічний симфонічний оркестр України* (диригент – В. Сіренко, фортепіано – О. Ботвінов). Серед учасників фестивалю – Цюрихський, Берлінський, Брюссельський камерні оркестри та інші музиканти, відомі в Європі та США. Згадала авторка «Радіо Свобода» і про кінофестивалі, команди яких проявили себе в умовах пандемії дуже креативно, зокрема йдеться про 49-й Київський міжнародний кінофестиваль «Молодість», який успішно експериментував з онлайн-форматом, та 11-й Одеський міжнародний кінофестиваль, який також пройшов випробування онлайн, зберігши при цьому всі напрацьовані традиції, якість та відкритість. 17 Міжнародний фестиваль документального кіно про права людини *Docudays UA*, який, знов-таки, проходив онлайн, відкрив нові можливості, бо *вперше після початку війни на сході України онлайн-стріми фестивалю дивилися в Донецькій, Луганській областях і Криму*. 27-й Львівський міжнародний *BookForum* через епідемію коронавірусу був вимушений відмовитися від традиційного книжкового ярмарку. В онлайн-режимі відбувся лише літературний фестиваль. Отже, більшість фестивалевих заходів – традиційних, як от Міжнародний фестиваль «Книжковий арсенал», чи нових, як Міжнародний фестиваль класичної музики *LvivMozArt*, – скасували або ж перенесли на 2021 рік [12].

Театральна критикиня, керівниця напряму «Перформативні мистецтва» Українського інституту А. Гайшенець аналізує, чим жив цього року український **ТЕАТР**. На її переконання, карантинні обмеження найбільше вдарили по мистецтвах перформативних, зокрема по театру: окрім проблем, пов'язаних із репрезентацією фізичному глядачу, Covid-19 підважив засадничі тези самої філософії театру як мистецтва, що має виключний статус. На виклики доби театр відреагував по-різному: дехто сприйняв пандемію як вимушену паузу, дехто – як фактор переосмислення власної форми та поштовх до виходу на новий рівень. Хороші новини

полягають у тому, що в своїх проблемах і пошуках їхнього вирішення український театр нарешті поєднався з трендами світового театрального процесу. Так, 2020-й відкрив неймовірні *можливості для мережування* в професійному середовищі – тепер усі конференції, фахові дискусії тощо відбуваються онлайн і, як правило, є у відкритому доступі. Серед професійних нетворкінг-проектів в онлайн-форматі авторка матеріалу згадує освітній мистецький фестиваль «*Kurbas. Technologies*» (харківської Платформи Театральних Ініціатив) і Міжнародний театральний форум «*Театр крокує Європою*» (Київський театр «Золоті ворота»). **Найважливіші театральні ініціативи – 2020:** «*Безпечний театр: лабораторія нових правил гри*» від харківського фестивалю Parade-fest та лабораторія цифрових рішень ГОГОЛАВ від Гогольfest, яка створила платформу з самостійного освоєння новітніх цифрових практик у театрі. Паралельно театрознавиця зауважує, що пандемія увиразнила проблему *незахищеності митців незалежного театру* – велика кількість колективів недержавного сектору припинила своє існування через карантин, неможливість впровадження оперативних рішень, забюрократизованість держапарату, що, своєю чергою, призвело до накопичення боргів за оренду приміщень, неможливість одержання прибутку від продажу квитків на вистави тощо. Разом із тим, саме *недержавний сектор продемонстрував найбільш винахідливі рішення соціально безпечних та цифрових форматів*: хтось скористався «патреоном» (інтернет-платформа Patreon надає творчим людям можливість фінансової підтримки за системи підписок), хтось влаштував благодійні аукціони, хтось адаптував репертуар до відкритих просторів. Та багатьом колективам все ж довелося згорнути свою діяльність. Серед найбільш прикрих втрат театральна критикиня називає призупинення діяльності *PostPlay Teampy*. Попри всі складнощі не припинилася *міжнародна фестивальна репрезентація* українського театру. Наприклад, вистава «*Погані дороги*» Театру драми і комедії на Лівому березі Дніпра, соціальний рейв «*ЦЕШО*» ЦСМ «ДАХ» та спільний проєкт за участі українських акторів і британського режисера П. Канта «*Hooligan*» представляли Україну в Берліні, Німеччина: на фестивалі Radar Ost, організатори презентували проєкти в режимі спілкування з авторами постановок, а розпочатий навздогін фестиваль POSTWEST наважився на демонстрацію Zoom-вистав наживо. *Демонстрація відеOVERSII вистав у якості HD* з паралельною трансляцією програмних робіт на діджитал-платформах стала ще одним рішенням для ковідного переформатування фестивалів. Цим шляхом пішов Міжнародний фестиваль українського театру «*Схід-Захід*» у Кракові, Польща. Тут показали вистави та провели читання текстів сучасної української драми українською мовою з польськими субтитрами й навпаки. Крім того, театр «Золоті ворота» представив онлайн свою виставу

«Отелло/Україна/Facebook» на дев'ятому міжнародному театральному фестивалі *COM•MEDIA / COM•MOON•A* в литовському місті Алітус, а відеOVERсію вистави «Тату, ти мене любив?» показали в рамках онлайн-участі в міжнародному театральному фестивалі «*Retroperspektywy 2020: Тіло/Пам'ять/Історія*» в польському Лодзі. Потужну міжнародну програму показали 2020 року *фестивалі інклюзивного театру*, причому онлайн-формат XV Міжнародного фестивалю інклюзивного театру «*Шлях*» (Львів) та Форуму-фестивалю «*Arts Access*» (Київ) навіть пішов на користь, оскільки в разі проведення подій офлайн їхні бюджети мали б вирости вдесятеро, а програма рівно на стільки ж скоротитися. *ГОГОЛЬFEST* під час літнього послаблення карантину продовжив мистецьку експансію в регіони й провів два фестивалі у звичному форматі, хоча з дотриманням карантинних обмежень. Очевидним **здобутком – 2020** для українського театру стало *усвідомлення необхідності оцифрування власного контенту*: спочатку ситуація з наявністю якісних відеозаписів вистав у більшості представників галузі була катастрофічною, але на кінець року стан справ суттєво покращився. Пандемія, звісно, не покращила ситуацію з доступністю фізичною, але дещо змінила ставлення до надання відкритого доступу до відеOVERсіЙ вистав. «Театр в кіно» – явище не нове і багатьом давно знайоме, тож нинішнє *виведення офлайн-прем'єр в онлайн-трансляцію через стрімінгові платформи* вже не сприймається як фактор, що перешкоджає продажу квитків. Утім варто зауважити, що платити за театральний контент у мережі люди переважно поки що не готові. Оскільки сучасну українську драму майже не друкують, діяльність двох діджитал-бібліотек – *сайт-бібліотеки сучасної драматургії DRAMA HUB* та *Бібліотеки сучасної драматургії при Національній спілці театральних діячів України* – стала важливим аспектом архівації драматургічного процесу. З друком українських перекладів сучасної зарубіжної драми все набагато краще – у Видавництві Анетти Антоненко цього року стартував масштабний видавничо-театральний проєкт «*Особливі прикмети: 10 бесід про ідентичність*». А от проєкт Л. Андрієвської «*Книжка на сцені*» мало не зірвався через скасування заходу на Книжковому Арсеналі, але «живі» читання переформатували на *відеOPERформанси*, які наразі складають інтелектуальний актив, доступний для ознайомлення в будь-який зручний момент. *Шлях до поступової діджиталізації театру – незворотний*, навіть за умови завершення пандемії. «Глобальність порядку денного вирівняла різність художніх потенціалів і поставила нас в однакові умови з титанами світового процесу», – підкреслює А. Гайшенець, зокрема вона зазначає, що тотальна діджиталізація прочиняє «вікно можливостей», доступ до якого не був доступний Україні раніше. Підтвердженням цієї тези є наведена нижче інформація про **успішні театральні проєкти–2020**: «*The Future of Europe*» (реж. А. Май) –

міжнародний україно-німецький документальний проєкт у Zoom за участі підлітків з Донбасу та Північної Рейн-Вестфалії; «*LORENZ.IO (Romeo Meetz Yulija)*» – Zoom-проєкт, створений у партнерстві фестивалю Гогольfest, Академії діджитальності й театру в Дортмунді та за участі мариупольського театру «Театроманія»; «*Містер Батерфляй*» київського театру «Актор» (також у Zoom); «*Лабрадор*», «*Борці*» – Zoom-вистави «Дикого театру»; проєкти *ГОГОЛАВ* у Zoom; VR-театр: «*Осінь на Плутоні*» (реж. С. Брама) – цифрова версія вистави; «*Нові шрами*» (реж. Н. Сиваненко) – гейміфікована онлайн-вистава «Дикого театру», підготовлена в рамках всесвітньої кампанії ООН в Україні «16 Днів активізму проти гендерно зумовленого насильства»; «*Teatr 360°*» – проєкт, ініційований актрисою Театру на Подолі Д. Малаховою та продюсеркою Н. Чижовою; «*Камінний господар*» (реж. І. Уривський) – відеOVERсія вистави за Лесею Українкою, створена з використанням 3D-анімації, яку подивилося майже 40 000 глядачів; «*H-Effect*» (реж. Р. Саркісян, Й. Віховська) – відеовистава в польсько-німецько-українській копродукції; «*Дім*» (реж. Т. Трунова) – вистава за твором британської драматургині Н. МакКарті, переклад якої створено під час перекладацької резиденції TRANSLATORIUM; «*Іграшки Люшера*» – вистава театру «Мізантроп» стала спробою пошуку форматів залучення глядачів до співтворення перформансу онлайн; «*Смута*» – театральний серіал є спільним проєктом В. Троїцького, КЛІМа та ЦСМ «ДАХ»; «*Чорнобильдорф*» – мок'юментарі-опера від музично-театрального об'єднання NOVA OPERA, найбільш масштабний музично-театральний проєкт у гібридному жанрі. Вищенаведені приклади демонструють переваги та нові можливості співпраці театрів зі сферою ІТ. Більш традиційними, але не менш важливими й цікавими, на думку експертів і публіки, були такі театральні події 2020 року: #*ArtResistentia* – проєкт Інституту стратегії культури та Мистецької ради «Діалог», створений для підтримки внутрішньої резистентності мистецького середовища Львова; *Art-Access* – фестиваль-форум, що об'єднав митців, експертів, громадських активістів на одному майданчику і відкрив шоу-кейс із міжнародними та українськими театральними роботами; «*Трамвай „Бажання”*» – вистава Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка відбиває новий рівень художнього мислення режисера І. Уривського та всієї команди франківців, залучених до її створення [15; 16; 17].

Спраглий до живого концертного виконання 2020 рік став врожайним на записи авторських альбомів, релізи українських виконавців, відеоконцерти, онлайн-прем'єри світової та української музичної класики. Подій було чимало, адже музиканти зробили цей рік творчим попри стресові умови праці, карантинні обмеження, напівпорожні зали, втрати гонорарів і майже щоденні ковід-тести.

КЛАСИЧНА МУЗИКА стала об'єктом дослідження редакції видання *The Claquers*. Там вважають, що пандемічний рік став поштовхом для нових ідей, пошуків свіжих форм мистецьких творів та виходів за межі звичних шляхів створення чогось нового. **Світове визнання:** українсько-американська піаністка *Н. Шпаченко* отримала премію «Греммі» за найкращу збірку класичної музики *The Poetry of Places*; українка зі світовим ім'ям *О. Лунів* стане першою жінкою-диригентом у 145-літній історії Байройтського театру (Німеччина), де відкриватиме легендарний Байройтський фестиваль прем'єрою «Летючого Голландця». **Музичні фестивалі, які запам'яталися найбільше:** *Bouquet Kyiv Stage* – концерт камерної музики Б. Лятошинського з нагоди 125-річчя; виступ швейцарського блок-флейтиста М. Штегера з *New Era Orchestra*. *«Kyiv Music Fest»* – виступи ансамблів сучасної музики *Sed Contra Ensemble* та «Рикошет»: фортепіанний речиталь О. Безбородька з музикою О. Щетинського; концерт електроакустичної музики, присвячений 15-річчю проєкту *EM-visia*. **«Київські музичні прем'єри»** – концерт симфонічної музики молодих українських композиторів М. Чабан, А. Барсова, А. Стука, В. Сіренка, С. Леонтєва, Р. Сокачик, В. Кузнецова; виступ камерного хору «Київ» до 275-річчя українського композитора М. Березовського. **Оперний бум (прем'єри):** «Ліс Микита» І. Небесного, «Турандот» Дж. Пуччіні – *Львівська національна опера*; «Серце Оксани» С. Туркевич-Лукіянович – *Львівська філармонія*; «Чоловік, який сплутав дружину з капелюхом» М. Наймана та «Медіум» Дж. Менотті – камерні опери, створені в рамках ініціатив харківської *Схід Опера*. **Найгучніші оперні проєкти, реалізовані в столиці:** «*Чорнобильдорф*» – археологічно-оперний проєкт Р. Григоріва та І. Разумейка; «*Діти здобули суб'єктність*» – імпровізаційна зоом-опера Д. Радзецького; *Ukraine – Terra Incognita* У. Горбачевської – проєкт «Молодої опери»; «*Ніч*» – концертна версія опери М. Коломійця; «*Про що мовчав Заратустра*» – PhD-опера С. Вілки та А. Мерхеля, *Nova Opera*. Власні підсумки року група музичних журналістів *The Claquers* завершує проєктом *Pandemic Media Space* – це технологічна медіаплатформа та інструмент для створення нових музичних творів і медіапроєктів в умовах пандемії. Рейтинг музичної класики доповнює список, складений музичною критикинею, професоркою Українського Вільного Університету *А. Єфіменко*, яка розпочинає свій перелік подій відзнакою роботи музичних критиків – «це не тільки фахова оцінка відповідного продукту музикознавцем, а й інтелектуальна творчість». Отже, **МЕДІА-прорив року:** *The Claquers* – інтернет-платформа молодих українських музичних критиків (С. Невмержицький, О. Островський, Л. Сіренко, Д. Саф'ян) оперативно інформує, представляє події і митців, аналізує стан музичного мистецтва в Україні, записує підкасти, публікує бесіди з сучасни-

ми митцями тощо. Принагідно А. Єфіменко зазначає, що музичній культурі України бракує *Асоціації музичних критиків і спеціалізованих журналів*. «Чи не настав час задуматися всім, у тому числі й Міністерству культури та інформаційної політики, що європейській державі Україні потрібні не лише глянцеви, а й фахові музичні та оперні журнали? Чи до кінця зрозуміла державі й чиновникам роль фахових медійних засобів, зокрема музичних та оперних журналів у справі культурної дипломатії і промоції української культури в світі?», – пише професорка на сторінках українського інтернет-журналу «Музика». **Музичні раритети:** *Musica sacra Ukraina: партесний вимір* – команда Open Opera Ukraine, яка досліджує музику українського бароко, розробила платформу «для взаємодії науковців, музикантів, культурних менеджерів та кураторів, чия спільна діяльність у способах презентації партесів сприятиме інтересу та належній увазі до цієї музики», зокрема, було відкрито *лабораторію партесів*, на базі якої 2020 року виконувалися і записувалися партесні концерти, створено сайт, випущено аудіодиск тощо. **Світові прем'єри:** виконання раніше невідомих опусів першої української жінки-композиторки *С. Туркевич* – це опера-казка для дітей «Цар Ох, або Серце Оксани», 1960, на сцені Львівської національної філармонії (вперше через 60 років після створення); балет «Руки», 1957, вистава в рамках проєкту «Симфонічні прем'єри» Львівського органного залу за сприяння громадської організації Collegium Management і підтримки УКФ; Перша симфонія, 1937, яку почули завдяки культурному проєкту *Ukrainian Live Classic* (презентація класичної музики України / перший український мобільний додаток, промоція української класики в глобальному аспекті), розробленому у співпраці Львівського органного залу, Collegium Management і Галицького музичного товариства за підтримки УКФ. **Pro et Contra. Сцена нової музики:** концертна серія, що продовжує протягом року точковими регулярними проєктами фестиваль «Контрасти», відзначається автором рейтингу за виконання *Мелодрами для голосу та інструментального ансамблю «Місячний П'єро» А. Шенберга*, Львівська національна філармонія. **120-річчя Львівської опери:** кульмінацією ювілею стали Урочиста академія та святковий Гранд-концерт (обидва заходи транслювалися онлайн); постановники дійства – режисер *В. Вовкун*, диригент *І. Чередніченко*, хормейстер *В. Яценко* – уклали святкову програму таким чином, щоб музичні номери віддзеркалювали знакові прем'єри в 120-річній історії театру, яскравим довершенням стала візуальна проєкція в оформленні концерту, здійснена художником світла *Д. Ципердюком*; серед знакових подій року – світова прем'єра опери для дітей «*Лис Микита*» *І. Небесного* і «*Турандот*» *Дж. Пуччіні* – опера постала в надзвичайно складних умовах, бо постановники з усього світу працювали з виконавцями й цехами театру

онлайн, тож цей досвід є унікальним і цікаво, що першими прем'єру побачили лікарі в межах започаткованої театром соціальної ініціативи *#Дякуємо_лікаря*.

Співачка року: *С. Соловій* – за головну роль *Русалки* в однойменній опері А. Дворжака, Театр Санкт-Галлену (Швейцарія) і Віденська *Staatsoper* (Австрія); за головну роль *Джей Сеймур* в опері «Анна Болейн» Г. Доніцетті, Королівська опера Валлонії, (Льєж, Бельгія), Королівська опера Оману (Маскат, Оман); а також за виконання творів українських композиторів на *Концерті-презентації «Твій Шевченко»*, Львівська національна філармонія.

Співак року: *Б. Волков* – за виконання ролі Феррандо в опері «Так чинять усі» В.-А. Моцарта, в рамках 100-ліття Зальцбургського фестивалю, і роль Ленського в опері «Євгеній Онегін», Віденська *Staatsoper* Австрія.

Диригент року: *К. Карабиць* – за повернення на батьківщину втраченої музичної спадщини, зокрема, за віднайдені партитури симфоній М. Березовського (концерт до 275-річного ювілею від дня народження українського генія, автора першої української симфонії, першої української опери, хорових концертів, сонати для скрипки й чембало тощо); за керівництво пандемійно-адаптованою постановкою опери М. Мусоргського «Борис Годунов» у Цюрихській опері – вперше в історії оперних продукцій Цюрих успішно апробував ультрасучасну звукову систему на кшталт цифрового обладнання кінотеатру, тож диригент керував оркестром і хором не з оркестрової ями, а з репетиційної зали неподалік від оперного театру, на сцені діяли лише солісти.

Деструкція жанру і трансформ-опери. В сучасній опері дотримання канонів жанру – щонайменше академічного оперного вокалу – поступилося новим звуковим, драматургічним і насамперед змістовим пошукам. Нині українські композитори творять оперні артефакти, котрі поки що не вкладаються у рамки будь-яких жанрових канонів, а тим паче рейтингів: опера «Ніч» М. Коломійця, лібрето Т. Фролова – нова сюжетно-інтонаційна версія пісні «Ніч яка місячна»; археологічна опера композиторів формації *Nova Opera «Чорнобильдорф»* про постапокаліптичні поселення нащадків людства на руїнах атомних станцій; перенесена на наступний рік через пандемію постановка опери «*Вишиваний. Король України*» А. Загайкевич на лібрето С. Жадана – про ерцгерцога з династії Габсбургів, полковника легіону Українських січових стрільців; нова опера Ю. Ланюка «*Чуже обличчя*» – ексклюзивний зразок нової літературної опери на тексти класиків Кобо Абе, Ф. Кафки, О. де Бальзака; постановка сучасної дитячої опери І. Небесного за поемою І. Франка «*Лис Микита*», лібрето В. Вовкуна, також стала свого роду експериментом і свідченням тотального переосмислення музично-театральної практики. На думку музичної критикині, знадобляться зусилля не одного покоління музикознавців для до-

слідження нових вимірів і векторів буття сучасного музично-театрального феномена, який за інерцією ще називається оперою [18; 19; 20; 21; 22].

Українська **ПОПУЛЯРНА МУЗИКА** в умовах карантинних обмежень зазнала багато лиха – так само музиканти були змушені переносити виступи в онлайн-простір, шукати альтернативні формати абощо. Все це вплинуло на якість нових пісень і альбомів, що вийшли в 2020-му. Як зауважує музичний оглядач *Філ Пухарев*, автор «Української правди. Життя», *тенденція року* – наші артисти почали виходити із зони комфорту й говорити на болючі, «незручні» теми довкола політики й соціуму, еволюціонуючи із відсторонених медійних персонажів у повноцінних лідерів думок. Підсумковий рейтинг від автора «Української правди. Життя» виглядає так. **Альбом року:** *Лінія Маннергейма – «Конфіскаст»* – дебютний повноформатний альбом, в якому протягом 10 треків С. Жадан, О. Каданов та Є. Турчинов змінюють один одного біля мікрофона, приміряючи ролі реперів із промислових околиць, а ще альбом сповнений передчуттям глобального апокаліпсису у коронавірусному світі. **Пісня року:** *Alina Pash, С. Бабкін, LATEXFAUNA, YUKO, [O], KRUTЬ* та інші – «Різні.Рівні»: потужна колаборація українських музикантів і пісня «Різні.Рівні» на підтримку прав ЛГБТ-спільнот успішно зламала стереотип щодо провального звучання різних за стилями, жанрами та статусом виконавців, а головний меседж історії: «Бути різними добре разом». **Колаборація року:** *Alina Pash, ОТОУ, Den Da Funk, DJ Pone – CORRUPTION*: корупція, поліцейське насильство, спиляні ліси й навіть В'ячеслав Чорновол – все це вмістилося в чотири хвилини індастріал-репу в кліпі на гострі соціально-політичні теми, про які нові українські музиканти переважно бояться або просто не вміють говорити. **Кліп року:** *Бумбокс feat. Крихітка – «Ангела»*: знімаючи цей кліп, режисер С. Гуренко надихався класичними голландськими та іспанськими натюрмортами, до яких додав сучасні предмети, що навіюють асоціації з подіями в актуальній історії України – Революцією Гідності, війною на Сході, справою Андрія «Riffmaster» Антоненка і не тільки. **Виконавиці року** – *alyona alyona/Alina Pash*: 2020 року без цих двох виконавиць не обійшлася жодна (!) місячна підбірка свіжої української музики на *УП.Життя* – урбан-дівам вдавалося і розважати, і зачіпати серйозні теми на кшталт насильства над жінками, підтримки особливих дітей, пам'яті, хейтерства тощо, а наприкінці року музикантки відкрили власні лейбли (Enko – alyona alyona, Bitanga Blood – Alina Pash), щоб допомагати розвиватися молодим українським артистам. **Виконавець року** – *MONATIK*: артист став п'ятиразовим володарем премії YUNA–2020, записав дуети з В. Брежнєвою та Л. Вайкуле, презентував YouTube-мюзикл РИТМ, який повернув зацікавлення до призабутого жанру, тож на фоні відносної (і зрозумілої) бездіяльності інших виконавців у 2020-му

MONATIK виглядає в номінації беззаперечним фаворитом. **Гурт року** – *ДахаБраха*: колектив отримав Шевченківську премію з музики (раніше її здобували здебільшого академічні музиканти), отже ця подія безпрецедента, а нагорода – заслужена; вийшов альбом – *Alambari*, що звучить як цілісний, насичений живою енергетикою концертний сет, що особливо важливо в нинішні «безконцертні» часи; попри несприятливу ситуацію з гастрольною діяльністю, музиканти вирушили у безпечний, карантинний тур Україною. **Відкриття року** – *TVORCHI*: тернопільський дует саунд-продюсера А. Гуцуляка та вокаліста Джеффри Кенні проходив нацвідбір–2020 на «Євробачення» з піснею Bonfire, яка запам'яталася слухачам, а у вересні *TVORCHI* закріпили статус фрешменів-хітмейкерів альбомом 13 Waves – «продакшн хочеться порівнювати з найкращими закордонними артистами жанру а-ля The Weeknd, D`Angelo, Miguel і далі за списком». **Повернення року** – *Святослав Вакарчук*: на День незалежності України гурт зіграв традиційний великий концерт (цього разу – не на стадіоні, а в госпіталі для українських солдатів); у наступному місяці музиканти повернулися до роботи над наступним альбомом, презентувавши першу нову пісню за рік – «Коли ми станем собою»; в листопаді С. Вакарчук анонсував акустичний проєкт «Оранжерея» та перший сингл «Знову» – «... і хоч Вакарчук-музикант досі не виборсався з трясовини шаблонності та самоповторів, але приємно спостерігати за тим, що людина повернулася до улюбленої справи». **Розчарування року** – *пандемія*: через карантин українська музична сцена стала на паузу, а тисячі артистів, менеджерів, промоутерів та інших працівників сфери залишилися без роботи й викручувалися як могли. **Інші музичні розчарування–2020**: закриття клубів Bingo та MonteRay; Сашко Положинський покинув «Тартак» і «Був'є»; дует Тіни Кароль та Snoop Dogg; розпад гурту «Время и Стекло». **Концерти року** – «вертикальні» та автомобільні концерти: в травні гурт БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ провів у Луцьку безпечний автомобільний концерт, відвідувачі якого могли слухати рокерів із салонів своїх авто. За місяць музиканти вирушили у всеукраїнський автотур; у червні гурт Green Grey зіграв до свого 28-річчя «вертикальний концерт» – сцену розмістили на даху будинку, а глядачі дивилися на виступ із балконів готелю Bratislava (влітку «вертикальні» концерти також влаштували О.Torvald, «ВВ», ТНМК та інші); в холодні пори року проведення концертів у такому форматі неможливе, однак це була хороша спроба реанімувати нашу сцену під час пандемії. **Фестиваль року** – *Intercity Live*: після появи інформації про скасування/перенесення українських музичних фестивалів на 2021-й або в онлайн, спільноти невеликих клубів у різних регіонах України об'єдналася, аби зіграти на випередження і провести власний онлайн-фестиваль *Intercity Live*, і не один, а цілих чотири: 1-й захід відбувся в квітні і об'єднав 9

українських міст – Київ, Львів, Дніпро, Вінницю, Тернопіль, Одесу, Рівне, Хмельницький, Чернівці; на *Intercity Live 2.0* кількість міст-учасників збільшилася до 16; третій фест став міжнародним і зібрав музикантів з різних континентів; 4-й охопив сім європейських країн – коли великі проєкти обвалюються в кризові часи, це розчищає дорогу для ентузіастів, які не володіють великими бюджетами, зате горять ідеєю і готові на все, аби втілити її в життя. **Інші музичні фестивалі (офлайн та онлайн):** ReSpública; «Бандерштат»; Plan B; Underhill, ГогольFest. **Проєкт року – «Звуки Чорнобиля» (Sounds Of Chernobyl):** у проєкті взяли участь 7 українських виконавців (KAZKA, О. Чемеров, С. Міхалок, СТАСІК, KRUTЬ, «вагоновожатыє», Atomic Simao) та 4 закордонних (GusGus, Teleportmusic, BJARKI, DUB FX), які створили оригінальні пісні на тему трагедії з використанням звуків чорнобильської Зони відчуження з аудіотеки художника В. Коршунова. **Інші цікаві музичні проєкти 2020-го:** створення Української музичної профспілки та Фонду розвитку української музики; дослідження українського музичного ринку від Music Export Ukraine; «Книга легендарних вечірок України»; документальний фільм «Спалах» – про історію української фолькмузики; EVE8 – концерти електронних музикантів в українських фортецях. **Скандал року – ігнорування державою працівників музичної індустрії під час карантину:** з переходом до адаптивного карантину влада дозволила проводити концерти з дотриманням правил безпеки лише тим закладам, для яких це є основним видом діяльності, до того ж, чітких алгоритмів таких заходів прописано не було, що і викликало хвилю протесту з боку працівників індустрії: 12 травня вони підсвічували прожекторами нічне небо в рамках акції #стопкультурнийкарантин, а 3 вересня вийшли під Кабмін із меседжем #наснечують; влітку уряд запустив систему карантинного зонування, згідно з якою в деяких регіонах дозволили концерти з фан-зонами та дотриманням дистанції, однак у вересні знову заборонили роботу розважальних закладів, а в листопаді вже ввели «карантин вихідного дня», який на початку грудня було скасовано й прийнято обмеження на масові заходи кількістю більш як 20 осіб – «простіше кажучи, нашим артистам ненадовго дали подихати через апарати ШВЛ, але через подальші обмеження та нечіткі правила гри наразі сцена все ще в комі». **Інші музичні скандали у 2020-му:** кадри з Інститутської в кліпі gorit від DOROFEEVA, що вийшов напередодні Дня Гідності та Свободи; звинувачення в харасменті соліста гурту «Пошлая Молли»; пісня «Я хочу тр***хнути Джеррі Хейл» від репера FAUNYY. **Перемога року: запуск Spotify в Україні:** 15 липня в країну прийшов Spotify – найпопулярніший музичний стрімінг-сервіс у світі, що налічує 260 млн слухачів у 92-х країнах і, згідно зі статистикою Spotify, протягом 2020-го українці найбільше слухали пісні Біллі Айліш, The Weeknd, а також

російських і білоруських артистів, у топі – жодного українського музиканта. **Інші музичні успіхи України та українців за кордоном:** кліпи для Розалії, Кеті Перрі та Yungblud від українки *Таню Муїньйо*; кліп Леді Гаги 911 з референсами на «Колір гранату» *С. Параджанова*; *Джамала* в фільмі Netflix «Євробачення: історія вогняної саги»; офіційний ремікс електронного дуету *ARTBAT* на пісню *Hypercolour* британського гурту *Foals*; вінницький металкор-гурт *Space Of Variations* підписав контракт із австрійським лейблом *Napalm Records*. **Прикол року:** *Ольга Халепа*, вчителька біології з села Яковлівка Харківської області, стала героїнею українського інтернету – за викладання в YouTube дистанційних уроків у вигляді реп-пісень (до вересня 2020-го *О. Халепа* навчала учнів 5–8 класів, але звільнилася з роботи через висміювання своїх креативних підходів з боку колег та адміністрації школи). **Інші музичні мему та приколи:** історія актора студії «Квартал 95» *О. Пікалова* про пиво на роялі *Елтона Джона*; плейлист для безпечного водіння від Патрульної поліції України; «Талісман», «Сексуальні акорди» та інші кліпи *Курган & Agregat*; реперка *Bomzhelina*; ріанобой міняє професії в проєкті *#Ріанобойдеварод*. **Несподіванка року – DZIDZIO співає «Молитву за Україну»:** у розпал карантину *М. Хома* заспівав оперним тенором пісню *М. Лисенка* – в записі взяли участь диригентка *О. Линів* та Молодіжний симфонічний оркестр України [23].

ВІЗУАЛЬНІ МИСТЕЦТВА цього року долали свій шлях пізнаючи нове – через перемоги і втрати. Редакція онлайн-медіа *Your Art* стежила за подіями 2020 року в артсфері, зокрема згадали про таке: в липні кияни попрощалися з виставковим простором, створеним *К. Малих* у *Closer* – у червні 2020-го через карантин виставковий простір закрили з економічних причин; мінімум тричі в артспільноті нервували через звільнення *О. Ройтбурда* з посади директора Одеського художнього музею, а потім раділи його поновленню; згадували, що саме в *NAMU* встигли зробити *О. Балашова*, *В. Клименко* та *Ю. Гнат* – «золота команда» відділу розвитку та піару, який було ліквідовано керівництвом Національного художнього музею наприкінці вересня; а також відвідали в режимі онлайн декілька значних лекцій, зокрема, теоретика, дослідника сучасного та радянського мистецтва *Б. Гройса* на *Kyiv Art Week*. Дехто з авторів видання поділився власними роздумами про події року. *Н. Калита, головна редакторка.* В 2020-му *Your Art* разом із видавництвом *IST Publishing* зробили важливу річ – видали перший друкований номер про українське мистецтво, метою якого стала фіксація найвагоміших культурних подій за 2019–2020 рр., але розчаровує та демотивує, коли не бачиш цього видання серед списку найкращих книжок року. *Аміна Ахмед, редакторка.* Серед важливих подій року – фестиваль *MOLPIK*, присвячений литовській фотогра-

фії (від класиків до сучасності). Схожість історії та підходів об'єднує українських і литовських фотографів, але є разюча відмінність у репрезентації, архівації й наявності державної підтримки фотографічного мистецтва. В цьому дискурсі згадується представлений у київській галереї The Naked Room проєкт «Архів» – це персональна виставка фотографа й викладача В. Марущенка, який пішов з життя у вересні 2020 року, одразу після закінчення роботи експозиції. «Його карколомний архів – енциклопедія візуальних образів, який досі потребує глибокого й ретельного дослідження», – написали куратори виставки про доробок майстра, підкреслюючи масштабність «ключової постаті сучасної української фотографії». *Уляна Калуш, молодша редакторка*. Головним підсумком року (якому, за виразом редакторки, варто було б «поставити нуль») став напад Муніципальної варти на клуб Otel` та пов'язаний із цим інцидент за участі українських художників Антігони та В. Плісецького (на початку зими, під час карантинних обмежень) – ця новина облетіла всі сторінки популярних видань та інстаграм. На щастя, 2020 рік приніс не тільки розчарування. **Перемоги року:** ілюстраторка *А. Шостко* стала однією з переможниць європейського конкурсу Jungle 2020 Illustration Awards – вона отримала золото в категорії «Книжкова ілюстрація» за проєкт «Ці дивовижні українці»; скульптор *В. Цісарик* потрапив у короткий список кращих митців популярної міжнародної платформи Artleove, яка об'єднує митців з усього світу; художник *І. Марчук* став рекордсменом українських аукціонів – його натюрморт «Човни цвітом поросли» продано за рекордну вартість 56 100 доларів; медіахудожник *С. Рябченко*, який працює зі скульптурою, концептуальною архітектурою, а також світловим інсталяціями, потрапив у список 15-ти інноваційних митців за версією онлайн-платформи цифрового мистецтва Electric Artefacts [24; 25; 26; 27; 28; 29; 30].

Наприкінці року в ЮНЕСКО оприлюднили висновок про те, що 2020 року через пандемію коронавірусу з усіх креативних сфер найбільше постраждала **КІНОІНДУСТРІЯ**. З оголошенням локдауну в березні кіновиробництво зупинилося, кінотеатри зачинилися, а кінофестивалі було скасовано або переведено в онлайн. Водночас: за підтримки *Держкіно* в прокат вийшло 20 українських фільмів, у виробництво запущено 92 кінопроєкти, а завершено протягом року 24 картини; відбулися *Дні українського кіно* в Бельгії, Італії та Фінляндії; ратифіковано *угоди між Україною і Канадою* щодо кіновиробництва; наша країна приєдналася до Європейського фонду підтримки спільного кіновиробництва й прокату кінематографічних та аудіовізуальних робіт *Eurimages*; також стартувала процедура, що передувє приєднанню України до *Конвенції Ради Європи* про кінематографічну копродукцію.

Редакція «Детектор медіа» присвятила підсумкам року низку статей, зокрема *Л. Апостолова* підготувала матеріал щодо основних подій в українській кіноіндустрії. **Нова голова Держкіно та новий міністр культури.** 2020-й почався зі скандалу – 29 січня Кабмін призначив головою Держкіно *М. Кудерчук*, яку було обрано за результатами конкурсу, але представники галузі назвали його непрозорим, адже це був уже другий конкурс на заміщення посади – в першому по балах перемагала генеральна продюсерка ОМКФ *Ю. Сінькевич*, але не пройшла підсумкову співбесіду. Кіноспільнота обурилася, вимагаючи перегляду результатів, та й протягом року *М. Кудерчук* неодноразово ставала об'єктом критики частини кінематографістів, у тому числі через підтримку ініціативи Мінкульту ввести нові правила пітчінгів. **О. Ткаченко**, якого в червні 2020 року було призначено на посаду міністра культури та інформаційної політики, лобював цю ж ідею, запропонувавши в липні нові *правила проведення пітчінгів Держкіно*. Основним нововведенням було обов'язкове додавання оцінювання досвіду режисера та продюсера, зокрема економічних показників, результатів участі в кінофестивалях, рейтинги телевізійного та інтернет-перегляду тощо. Представники кіноіндустрії виступали проти таких правил, називали їх дискримінаційними й просили МКІП і Держкіно провести спільний круглий стіл, щоб урахувати інтереси кожної сторони. Круглого стола не відбулося, а нові правила проведення пітчінгів Держкіно офіційно не прийняті. **Серед здобутків нового міністра** – відродження «патріотичного пітчінгу»: в липні 2020 року уряд виділив 1 млрд грн МКІП із фонду боротьби з COVID-19, 100 млн грн з них пішли на проведення конкурсу серіалів патріотичного спрямування. **Кадрові перестановки.** Генеральним директором Київського міжнародного кінофестивалю «Молодість» став *І. Адамчук*, який наприкінці 2019-го змінив на посаді багаторічного керівника конкурсу *А. Халпахчі* (нині обіймає посаду артдиректора). Новий очільник активно попрацював над оновленням команди, запросивши на керівні посади «молоду кров», приміром, генеральним продюсером «Молодості» став 24-річний *Д. Онисович*. Своєю чергою, *П. Ілленко*, який покинув посаду голови Держкіно, зайнявся продюсуванням кіно, випустивши повнометражну стрічку «Толока», а наприкінці року його було обрано Головою правління Української кіноакадемії. **Несподіванкою року** можна назвати звільнення генеральної продюсерки ОМКФ *Ю. Сінькевич*, яка пояснила своє рішення бажанням рухатися далі (наразі вона продюсує ігровий повнометражний фільм «Леся» про Лесю Українку). За результатами відкритого онлайн-голосування членами нової Наглядової ради УКФ було обрано віцепрезидента компанії Star Media *Ю. Артеменка* та генерального директора Національного цирку України *В. Корнієнка* (від громадських об'єднань), а також директора історико-

меморіального музею «Героїзм і Холокост» *О. Сусленського* та першого заступника генерального директора Харківської національної опери *І. Тулузова* (від закладів культури). **Коронавірус і локдаун.** У березні через карантин довелося припинити роботу кінотеатрам, призупинити зйомки, відтермінувати фестивалі, або перейти в онлайн-формат. Із запровадженням адаптивного карантину в травні зйомки почали поступово відновлюватися, а в липні – увійшли в активний ритм, тоді ж відновили роботу кінотеатри (не більше 50 % місць у залі), але осінній «карантин вихідного дня» завдав кінопрокатній сфері нового удару. *О. Ткаченко* через ці обмеження прогнозував скорочення доходів сфери культури та креативних індустрій на 50 %. **Секвестр бюджету та підтримка індустрії з нових джерел.** 13 квітня Верховна Рада ухвалила новий бюджет, де на державну підтримку кінематографії було передбачено 455 млн грн, що на 303 млн грн менше, ніж було заплановано в першому варіанті, відповідно, 8 травня Рада з державної підтримки кінематографії затвердила новий розподіл коштів. Так, загальний обсяг держпідтримки було скорочено з 737 млн грн до 434,5 млн грн. Це поставило під загрозу проведення нових пітчінгів Держкіно, тож замість оголошених чотирьох конкурсів протягом року відомству вдалося провести два (три пітчінги об'єднали в один). Унаслідок перегляду бюджету також було скорочено видатки на підтримку проєктів УКФ, який зокрема підтримує аудіовізуальну сферу (кіно й телебачення) – з 697,4 млн грн до 402 млн грн. **Позитивні бюджетні новини** принесло літо: 8 липня уряд своєю постановою виділив з фонду боротьби з COVID-19 додатковий 1 млрд грн Міністерству культури та інформаційної політики, причому 740 млн грн із цієї суми виділено: УКФ – для надання грантів інституційної підтримки (590 млн грн); Держкіно – для підтримки девелопменту кінопроєктів (50 млн грн); МКІП – для виробництва (створення) та розповсюдження телесеріалів патріотичного спрямування (100 млн грн). **Переможці конкурсу грантів президента** в галузі кінематографії 2020 року отримали: режисер *О. Смоляр* – 997, 5 тис грн для виробництва неігрового фільму «Янголи/Дачі»; режисери *Т. Дородніцина* та *А. Литвиненко* – 971 тис. грн – для виробництва неігрового фільму «Де собака заритий?»; режисер *К. Грицюк* із фільмом «Євродонбас» став третім переможцем, але поки вирішувалося питання з грантом президента (кошти виділили під кінець року), Грицюк виграв 14-й пітчінг і отримав фінансову підтримку на виробництво від Держкіно. В липні Верховна Рада підтримала законопроєкт № 3060 про внесення змін до Податкового кодексу, чим звільнила від ПДВ виробників відеоконтенту та фільмів на експорт. А в грудні було прийнято законопроєкт № 3851, який передбачає зменшення (до 7% ПДВ) або звільнення від оподаткування проєктів і програм у культурній сфері. **Два пітчінги Держкіно**

та один пітчінг МКІП. В лютому Держкіно оголосило одразу чотири пітчінги – для дебютних фільмів, ігрових повнометражних, серіалів, анімаційних і документальних стрічок, однак через скорочення фінансування кіногалузі 14-й, 15-й і 16-й пітчінги об'єднали в один. Так, у 13-му конкурсі фільмів-дебютів взяли участь 107 проєктів, а в об'єднаному 14-му – 339 проєктів. 14-й конкурс відзначився гучним *скандалом*, до того ж він став рекордсменом за тривалістю (два тижні публічних презентацій поспіль) і за кількістю проєктів, які набрали високі бали, але не перемогли. Тож, коли члени Ради з державної підтримки кінематографії на своєму засіданні оголошували переможців, виявилось, що їхні рішення не збігаються з оцінками експертів конкурсу. Представники індустрії писали листи з вимогами переглянути результати пітчінгу, але жодних змін не відбулося. Публічні пояснення Рада надала через сайт Держкіно постфактум через тиждень після оголошення свого вердикту. Завершався кінорік пітчінгом серіалів патріотичного спрямування від МКІП, 100 млн грн на який було виділено з коронавірусного фонду. Конкурс провели в кінці листопада і за його правилами переможці мали закінчити етапи виробництва, на які просили кошти, вже до 18 грудня. Тобто міністерство фактично виділяло гроші на вже існуючі сценарії, трейлери, серіали, тому серед учасників пітчінгу були повнометражні фільми, які збиралися перемонтувати на серіали, або серіали, які вже вийшли в ефір, зокрема, каналів СТБ, «1+1» та «Україна». Найбільше проєктів подала на «патріотичний пітчінг» компанія Star Media – п'ять власних, два проєкти дочірньої компанії «Крісті фільм» та ще три проєкти компанії «КС продакшн», яку Star Media всіляко підтримує (забезпечує дистрибуцію та промокампанію). Найбільше серіалів продакшни готують для каналу СТБ – сім, ще по п'ять – для «1+1» та «України». Лише один серіал знаходиться на стадії постпродакшну, п'ять – у виробництві, решта ж просила гроші від держави на розвиток (написання сценарію, підбір акторів і локацій, зйомка тизера тощо). Після проведення другого туру конкурсу, тобто публічних онлайн-презентацій, виявилось, що фінансування отримують усі 32 проєкти, що презентувалися. Згідно з даними на платформі державних закупівель Prozorro, загальна сума фінансування серіалів патріотичної спрямованості складає трохи більше 32 млн грн, тобто міністерство освоїло на них третину запланованих коштів.

Українське кіно на міжнародних кінофестивалях. На початку 2020 року документальна стрічка української режисерки І. Цілик «Земля блакитна, наче апельсин» перемогла в номінації «Краща режисура» американського фестивалю незалежного кіно «Санденс». Це було початком успішного фестивального життя фільму, який протягом року здобув цілу низку нагород, у тому числі й в Україні – головні призи міжнародного та українського конкурсів фестивалю Docudays UA,

премію кінокритиків «Кіноколо» тощо. Драма *В. Васяновича «Атлантида»* продовжила цього року свій зірковий шлях фестивалями, переважно українськими. Національний оскарівський комітет обрав стрічку представницею на премію «Оскар», а Держкіно виділило 1,6 млн грн на оскарівську промокампанію. Президент *В. Зеленський* відзначив режисерів *І. Цілик* та *В. Васяновича* нагородами, але обидва від звань відмовилися через «несправедливі дії нинішньої влади до багатьох представників кіногалузі». Зіркою року стала українська драматургиня *Н. Ворожбит*, яка дебютувала в ролі режисерки з повнометражним фільмом за власним сценарієм – «*Погані дороги*» (приз Веронського кіноклубу на Міжнародному тижні кінокритиків у Венеції, паралельній програмі Венеційського міжнародного кінофестивалю). **Гроші «Єврімаж» на українські проекти.** В березні МКІП було призначено представника та заступника представника України у фонді «Єврімаж» – ними стали відповідно кінопродюсер *В. Яценко* та директор кінотеатрів «Бумер» і «Магнат», член Ради з держпідтримки кінематографії *С. Зленко*. За результатами пітчінгів європейський фонд виділив майже 400 тис євро на два українські кінопроекти – «*Носоріг*» *О. Сенцова* (копродукція з Німеччиною та Польщею) та «*Спас*» *М. Наконечного* (копродукція з Хорватією і Чехією). За словами кінопродюсера, це достойний результат, адже це була лише перша сесія, а сума отриманих коштів удвічі перевищила суму, яку країна сплатила в «Єврімаж», щоб стати її членом [31; 32; 33; 34].

Як і більшість культурно-мистецьких напрямів, **ЛІТЕРАТУРА** 2020 року складала тест на стрес, але не тільки через пандемію і локдауни. *О. Щур*, літературна оглядачка, проаналізувала важливі, на її думку, події літературного року в Україні. Книжка року ВВС: переможцями стали *Сергій Сергійович Сайгон* (С. Лещенко) з романом «Юпак», *О. Забужко* зі збіркою есеїстики «Планета Полин» і *У. Чуба* з дитячою книжкою «Мед і паштет – фантастичні вітрогони». Як зазначає літературознавиця, перемога «Юпака», який конкурував з етапними творами *М. Матіос*, *С. Андрухович*, *О. Ільченка* й *І. Павлюка*, – це відверта заява журі про очікування від літературного процесу. «Сучасна українська література, отже, має бути легкою, цікавою і реалістичною. А також впускати нові обличчя, адже нецікаво нагороджувати одних і тих самих авторів, хай і за різні твори. Зрештою, й до складу журі входять переважно не „професіонали” від літературознавства чи критики, а „читачі”, які оцінюють у тексті не відточеність фраз чи красу інженерних рішень...», – розмірковує авторка матеріалу на LB.ua. **Яскравий скандал:** українську літературу зробили обов’язковою для всіх школярів, що здають ЗНО. Із заявами про незгоду з такою інновацією виступили Спілка письменників України, профільні кафедри та інші організації, а також Уповноважений із питань захисту

державної мови Т. Кремень, діячі культури та мистецтв. Проте до зворотних змін їхні виступи не призвели. Політично-книжковий скандал: позов В. Медведчука проти В. Кіпіані, упорядника книжки «Справа Стуса», та рішення суду, відповідно до якого видавництво мало прибрати з тексту кілька фраз, що стосувалися В. Медведчука, адвоката В. Стуса на останньому його судовому процесі, обурило громадськість. Видавництво «Vivat» подало апеляцію і тимчасом продало неймовірно високий як для України наклад: 71 180 примірників, причому тираж книги, визнаної *найпопулярнішою книгою року*, двічі додруковували. Самі собі критики: ґрунтовна рецензія поважного літературного критика втрачає сенс, коли навігаційна функція щодо книжок переходить у соціальні мережі. Просто-таки вірусний хайп у фейсбуці спричинив допис блогера Мартина Якуба про те, що «Польові дослідження з українського сексу» Забужко йому не сподобалися, та фотографія з примірником твору письменниці в смітнику як вагомий аргумент і право висловлювати свою думку щодо прочитаного. «Справді вчинок неофіта: за 25 років він далеко не перший, кому не сподобалася, ба навіть обурила ця книжка», – коментує літературна оглядачка. Піднімаючи тему кризового стану критики та книжкових оглядів в Україні, Щур також згадує припинення фінансування сайту «ЛітАкцент» – це, на її думку, негативно вплине на розвиток літературно-критичного дискурсу в країні. Підсумки року літературного за версією О. Щур завершує позитивна новина про те, що Український інститут книги зберіг фінансування: попри побоювання сектору проведено бібліотечні закупівлі й здійснено програму підтримки видавців. Зазначимо, що гранти інституційної підтримки для видавців посприяли випуску 2,5 млн примірників книжок. Разом із тим, президент Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів О. Афонін звертає увагу на те, що через бюрократичні процедури (на рівні Мінфіну та Кабміну) початок програми інституційної допомоги було відсунуто аж на грудень. «Позитивна комунікація Міністерства фінансів з Міністерством культури, з Інститутом книги і швидкий пошук найбільш привабливого варіанта реалізації цієї програми дозволили б вирішити більше питань. Але сьогодні маємо те, що маємо, бо із 150 млн було використано лише 82 млн. І головна причина в тому, що більшість видавців, які не ризикнули подавати свої заявки на отримання інституційної допомоги, були переконані, що не встигнуть в ті мінімально припустимі строки реалізувати цю програму. Але програму було зроблено, і вона стала досить дієвою підтримкою для 94 видавництв, які знаходилися у надзвичайно скрутному становищі», – констатував Афонін. Художня література. Загалом рік виявився плідним. Попри негативні тенденції на книжковому ринку з'явилося чимало вартісних новинок, серед них: «Амадока» С. Андрухович – продовження розвитку українського рома-

ну, пов'язаного з темами історії та родинної пам'яті; «Юпак» Сергія Сергійовича Сайгона – брутальний, динамічний, пригодницький роман, що засвідчив активність «жанрової» літератури; фентезійний постапокаліптичний роман Д. Піскозуб «Машина»; нова збірка оповідань В. Пузіка «Я бачив його живим, мертвим і знову живим» – про мир і війну; продовження роману «Клавка» – «Юра» М. Гримич; «Радіо Ніч» Ю. Андруховича тощо. Окремо можна згадати поезію: вихід окремої книжки «останнього футуриста» В. Гаряїва, збірку маловідомих і невідомих віршів О. Лишеги «Розлоге дерево» тощо. Крім того, українською мовою вийшли дуже важливі перекладні книжки – від великої антології «Піднебесні пісні» з китайською поезією різних століть у перекладах Я. Шекери (видавництво «Сафран») до знакового литовського постмодерністського роману другої половини двадцятого століття «Вільнюський покер» Р. Гавяліса в перекладі В. Журби («Видавництво Старого Лева»). Принагідно слід зазначити, що в листопаді 2020-го було презентовано соціологічне дослідження читацьких практик українців, яке засвідчило: *обвальної відмови населення від читання не відбулось* (у порівнянні з 2018 р.); дедалі більше читачів обирає саме україномовні книжки. Дитяча література потішила успішними дебютами, міжнародними відзнаками та появою нових видавництв. Бібліотекам – сучасні книжки: для відбору книжкової продукції з метою поповнення бібліотечних фондів було створено три експертні ради – з оцінювання літератури для дітей та юнацтва, з оцінювання літературно-художньої літератури для дорослих і рада з оцінювання іншої (нехудожньої) літератури для дорослих, що дало змогу більшій кількості якісних і актуальних дитячих та підліткових книжок потрапити в бібліотеки, зокрема експерти відібрали 833 назви книжкових видань, які отримають 606 відібраних бібліотек. Міжнародні книжкові премії та відзнаки: ілюстраторку К. Штанко та письменницю Л. Воронину номіновано на шведську меморіальну премію ім. Астрід Ліндгрен (переможця оголосять 13 квітня 2021 р.); дві книжки – «Сапієнси» В. Арєнєва та «Піратський маршрут» Г. Малик потрапили до каталогу книжкових рекомендацій у галузі міжнародної дитячої та юнацької літератури «Білі круки» (White Ravens); Міжнародна рада з дитячої та підліткової книги (International Board on Books for Young People – IBBY) включила до свого почесного списку: С. Дерманського – за книжку «Мері», ілюстраторка О. Кузнецову – за книжку «Пір'їнка птаха-мрії» та перекладачку Н. Іваничук – за переклад українською книжки «Антон та інші нещастя»; до довгого списку премії ім. Г. К. Андерсена 2022 року (теж у рамках IBBY) потрапили двоє номінантів від України – письменниця Г. Малик і художник К. Лавро; японське видання книжки-картинки Р. Романишин та А. Лєсїва «Голосно, тихо, пошепки» увійшло до 50 найкращих ілюстрованих книжок 2020 року в Японії; книжка

«Найкращі дні в році» письменниці О. Луцевської та ілюстраторки Т. Горюшиної, видана 2019-го в Швеції, увійшла до каталогу рекомендацій від Swedish Art Council (Kulturredet). Популяризація читання: масштабна всеукраїнська акція #ЖивіПисьменники, організована Українським інститутом книги за підтримки Міністерства освіти і науки України та «БараБуки»; проект «Почитай мені», ініційований знову ж таки Українським інститутом книги за підтримки простору дитячої книги «Барабука», «Радіо Культура» та продакшн-компанії МЕМО, з метою розповісти батькам про важливість сімейних читань і заохотити їх регулярно читати дітям вголос (для цього був розроблений інтернет-ресурс «Читати вголос»). Переклади українських книжок за кордоном. Через скасування більшості міжнародних книжкових ярмарків, Україна втратила можливість традиційно представити своїх авторів та видання за кордоном на офлайнових заходах. Але українські книжки все ж потрапили до іноземних читачів завдяки численним перекладам, причому 53 з них стали можливими через програму підтримки перекладів *Translate Ukraine* від Українського інституту книги. Усього 2020 року побачило світ понад 120 іноземних перекладів українських книжок, найбільше – в США, Польщі, Чехії, Німеччині, Болгарії, Китаї, Іспанії, Греції, а також в Аргентині, Бразилії, Чилі, Ізраїлі, Лівані та ін. Лідером 2020 року серед авторів залишається С. Жадан – 8 книжок іноземними мовами, а також О. Сенцов – 6 перекладів, С. Андрухович – 4, О. Забужко та О. Яремчук – по 3 переклади. З-поміж авторів дитячих книжок традиційно лідирують: творча майстерня «Аграфка» (Р. Романишин та А. Лесів) – 12 книжок іноземними мовами, О. Була – 10, К. Міхаліцина – 6, серед видавців – «Видавництво Старого Лева» (48 підписаних контрактів). Цілком доречно завершити підсумки року в літературі такими цікавими навкололітературними фактами, як *відкриття в Кракові української книгарні-кав'ярні*, де можна придбати українські книжки, та *встановлення пам'ятника Т. Шевченку в Сербії* – попри проросійський спротив бюст поета як дарунок міста Львова з'явився в місті Новий Сад, а на постаменті українською й сербською мовами викарбовано слова з поеми Шевченка «Єретик»: «Щоб усі слов'яни стали добрими братами і синами сонця» [35; 36; 37; 38; 39; 40; 41; 42; 43].

МУЗЕЇ під час пандемії шукали порятунку у віртуальних проєктах, аби залучити відвідувачів на свій сайт. Куратори компанії *Amuseum* (спеціалізується на розробці музейних проєктів, галерей і виставкових просторів) А. Качура та А. Гайдукевич-Качура намагалися зрозуміти, яким був минулий рік для музейної індустрії в світлі нових реалій. Так, *Музей Ханенків* випустив віртуальний тур європейською та азійською експозиціями, 3D-тур створив і *Одеський художній музей*. *Національний художній музей України* презентував невеличкий додаток

HeForShe Arts Week, що представляє галерею робіт українських художниць з 1909 по 2019 з аудіогідом, також цю колекцію представлено серед інших картин з колекції музею в Google Arts and Culture. Сайт «Музеї України просто неба» представив віртуальний тур по скансенах – музеях народної архітектури та побуту в Києві, Переяславі-Хмельницькому, Ужгороді, Львові, а також по музею «Мамаєва слобода», «Запорізька січ» та «Резиденція Богдана Хмельницького». Навіть Львівська облдержадміністрація на своєму сайті розмістила великий віртуальний тур понад 10-ма музеями Львівщини. Онлайн-тур створив собі Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. З'явився і цілком мережевий музей – «Віртуальний музей наївного мистецтва» – в ньому представлені кураторські виставки та музейні колекції робіт українських митців у стилі «наїв», а також розповіді про традиції й тенденції наївного мистецтва. Наприкінці літа мав відбутися фестиваль сучасного мистецтва *Kyiv Art Week*, але через карантинні обмеження його кілька разів переносили, та врешті-решт вирішили запустити онлайн. Специфікою Art Week є участь в одному івенті декількох галерей та окремих митців одночасно. В звичайному режимі виставки відбувалися б на різних локаціях у всьому місті, але в онлайн-форматі всі експозиції розмістили в одному віртуальному просторі, що відтворював ідеї учасників фестивалю щодо розміщення експонатів. На сайті фестивалю відбувалися лекції, інтерв'ю, дискусії та навіть ярмарок. Хоча одна з подій – перформанс Д. Чичкана – відбувся все ж наживо. В Донецькому обласному краєзнавчому музеї в Краматорську восени був представлений історичний проєкт – виставка-дослідження «Ген непокори: хроніки українського спротиву на Донеччині від першої половини ХХ століття до 1991 року», яка розповідає про опір місцевих мешканців тоталітарним режимам – нацистському та радянському. Її основу складають документи, фотографії, речі В. Стуса, О. Тихого, А. Горської, В. Зарецького, Г. Юрченко – творців та діячів спротиву Донеччини. Виставка інтерактивна та інклюзивна: глядачі можуть взаємодіяти з деякими елементами експозиції, такими як шахтарські предмети, які можна брати в руки. Також були створені спеціальні аудіозони та аудіогід для відвідувачів з порушеннями слуху й тексти шрифтом Брайля для гостей з порушеннями зору. Цією виставкою та виставкою «Людина в просторі степу. Доба каменю. Доба бронзи» 3D-тури створила компанія Amuseum. Таким чином, українські музеї старанно освоюють новітні технології, причому більше до цього прагнуть регіональні культурні заклади, оскільки впровадження інклюзивних виставок, віртуальні тури, різноманітний інтерактив приваблюють туристів навіть у карантинні часи, що особливо важливо для менших регіональних музеїв. Тим часом видання «Новое время», підбиваючи підсумки року, зібрало найцікавіші **артвиставки і нові проє-**

кти, які вразили в 2020-му, серед них: мультимедійний музейний проєкт «Польоти уві сні та наяву» в Довженко-Центрі; масштабна виставка-інсталяція «Андрій Сагайдаковський. Декорації. Ласкаво просимо!» в Мистецькому Арсеналі; онлайн-проєкт «Віртуальний музей наївного мистецтва»; історичний музейний проєкт «Ген непокори: хроніки українського спротиву на Донеччині від першої половини ХХ століття до 1991 року» в Донецькому обласному краєзнавчому музеї (Краматорськ), реалізований компанією Amuseum; проєкт Харківського літературного музею «Книга на лаві підсудних» – як відповідь на гучний судовий процес над книгою «Справа Василя Стуса» В. Кіпіані; віртуальна виставка на Чорнобильську тему для перегляду онлайн та у VR-шоломах «ARTEFACT: CHOrnobyl» (серед експонатів – роботи М. Примаченко, І. Марчука, А. Савадова та ін.); виставка номінантів на премію «Sculpture Prize: Roots and Pollen» у Центрі сучасного мистецтва «М17». До речі, наприкінці жовтня в Києві відбулася виставка з амбіційною назвою «Відкриття першого музею сучасного мистецтва України», певна річ, про справжній музей не йшлося, бо від початку це була провокаційна акція українських художників, яка полягала в приверненні уваги до болючого питання відсутності гідної публічної інституції, яка б репрезентувала творчість сучасних українських митців. Іншими словами, 2020 року тема про створення в Україні державного музею сучасного мистецтва не тільки не втрачала своєї актуальності, а навпаки – набирала обертів. Так, інтернет-платформа LB.ua опублікувала цілу низку статей, присвячених концепції майбутньої інституції тощо, бо, як стверджує заступниця директора з розвитку Національного художнього музею О. Балашова, немає жодної європейської країни, де не було б музею сучасного мистецтва, і це абсурд, що ми не збираємо артефакти сучасної культури. «Наразі є величезний інтерес до цієї теми у певних приватних осіб та інвесторів, що хотіли б створити з цього якийсь проєкт державно-приватного партнерства: зробити музей сучасного мистецтва з залученням приватних коштів, але під патронатом держави. Є багато можливих сценаріїв. Але, якщо Мінкульт не проявить суб'єктності, це зробить за нього хтось інший. Якщо ця тема вже вийшла на такий рівень обговорення, цим обов'язково хтось скористається. Питання лише в тому, чи зіллються в одне ціле реальний художній процес і державна політична воля чи ні. І чи стане створення музею елементом реальної державної культурної політики, чи ми й надалі існуватимемо з розщепленою свідомістю», – наголошує мистецтвознавиця. Серед інших подій року варто відзначити успішну ініціативу дружини Президента О. Зеленської, завдяки якій за кордоном запрацювали 11 україномовних аудіогідів, дев'ять із них – у всесвітньовідомих музеях, художніх галереях та деяких інших визначних пам'ятках культури [44; 45; 46; 47; 48].

БІБЛІОТЕКИ в рік пандемії продовжили свою боротьбу за існування і схоже, що проблема не тільки в атаці Covid-19. Так, у період з 1 вересня 2020 року по 15 січня 2021 року до Міністерства культури та інформаційної політики України з районів і сіл усіх областей України надійшло близько 60 листів щодо надання погодження реорганізації та ліквідації бібліотечних закладів та/або надання погодження на виключення бібліотек з базової мережі закладів культури. «За відповідний період, згідно з чинним законодавством, МКІП погодило реорганізацію або ліквідацію лише 17 бібліотечних закладів, а також надало лише 10 погоджень на виключення бібліотечних закладів з базової мережі закладів культури. Зазначаємо, серед причин закриття бібліотечних закладів їх неналежний матеріально-технічний стан», – йшлося в тексті-відповіді заступниці міністра Л. Петасюк на інформаційний запит «України молоді». Невтішна ситуація склалася і з поповненням фондів публічних бібліотек. За словами завідувача відділу підтримки книговидання Українського інституту книги Ю. Марченка, 2020 року бібліотеки отримали найменшу кількість книг за останні три роки. Для порівняння: бюджет Програми поповнення фондів публічних бібліотек та надання грантів інституційної підтримки у 2018 році склав 114 млн грн, у 2019 році – 86 млн грн і у 2020 році – 47 млн грн. За ці гроші у 2018 році було закуплено 986 449 книг (741 найменування), у 2019 році – 669 609 книг (551 найменування) і у 2020 році – 380 972 книги (847 найменувань) [49; 50].

До підсумків року в сфері культури можна було б підійти по-різному, розмірковує авторка видання «Український тиждень» Г. Трегуб, принаймні через те, що культура є складним багатовимірним і багатокомпонентним явищем. Ситуація, в якій всі ми опинилися, змушує почати ставити питання про культуру, яка, очевидно, без нас може, а от ми без не ніяк. Але чи дійсно ми ставимося до цієї сфери серйозно, визначаючи її однією із стратегічних, чи це просто наша психологічна реакція на раптово окреслену нестачу того, що ще недавно було доступним, лише руку простягни? Ще один із підсумків, який можна зробити з ситуації, до якої потрапили і суспільство, і культура, полягає в тому, що вже зараз потрібно почати ставити питання про майбутнє, його можливий образ і кроки, які вже нині треба зробити, аби досягнути запланованого. Адже те, яким буде наша культура і суспільство завтра, визначається і моделюється сьогодні. Тому як ніколи важливими є слова міністра культури та інформаційної політики О. Ткаченка про те, що інвестиції в культуру – це гарантія успіху для держави. «Причин та аргументів для посиленого курсу на розвиток культури – безліч. Залишається комплексно працювати. І допомога має бути двосторонньою: свої кроки назустріч визнання ваги культури повинно зробити і суспільство», – підкреслює Ткаченко [1; 51].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Трегуб Г. Те, що неможливо поставити на паузу: які запитання для сфери культури поставив 2020 рік? / Ганна Трегуб // Тиждень. – 2020. – груд. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Culture/251252> (дата звернення 10.03.2021).
2. Горевой Д. Церква, віра та богослів'я 2020: релігійні підсумки карантинного року / Дмитро Горевой [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://risu.ua/cerkva-vira-ta-bogoslivya-2020-religijni-pidsumki-karantinnogo-roku_n114802 (дата звернення 10.03.2021).
3. Кіноіндустрія постраждала від пандемії найбільше серед культурних напрямків – ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://detector.media/infospace/article/183552/2020-12-22-kinoindustriya-postrazhdala-vid-pandemii-naybilshe-sered-kulturnykh-napryamkiv-yunesko/> (дата звернення 10.03.2021).
4. Цьогоріч вперше реалізували гранти підтримки креативних індустрій – Ткаченко [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3163154-cogoric-vperse-realizovali-granti-pidtrimki-kreativnih-industrij-tkacenko.html> (дата звернення 10.03.2021).
5. Роль культури: приклад Німеччини, показовий для України. – Олександр Ткаченко [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/01/27/243778/> (дата звернення 10.03.2021).
6. Сфера гостинності та креативних індустрій в Україні недоотримала у 2020 році понад 83 млрд грн. // Дзеркало тижня. Україна. – 2021. – 26 січ. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/sfera-hostinnosti-ta-kreativnikh-industrij-v-ukrajini-nedootrimala-v-2020-rotsi-bilshe-83-mlrd-hrn.html> (дата звернення 10.03.2021).
7. Сфери гостинності та креативних індустрій втратили більше 83 млрд грн. З'їв вірус // Новое время. – 2021. – 26 січ. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/biz/economics/vtrati-sfer-gostinnosti-ta-kulturi-cherez-pandemiyu-sklali-83-mlrd-grn-novini-ukrajini-50137679.html> (дата звернення 10.03.2021).
8. Відеоролики та навчання журналістів: як МКІП бореться з російською пропагандою [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3163215-videoroliki-ta-navcanna->

zurnalistiv-ak-mkip-boretsa-z-rosijskou-propagandou.html (дата звернення 10.03.2021).

9. Кількість дезінформації в онлайн-медіа зросла майже втричі – ІМІ [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3174850-kilkist-dezinformacii-v-onlajnmedia-zrosla-majze-vtrici-imi.html> (дата звернення 10.03.2021).

10. Ткаченко розповів, що цьогоріч зробили для просування української мови [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3163183-tkacenko-rozproviv-so-cogoric-zrobili-dla-prosuvanna-ukrainskoi-movi.html> (дата звернення 10.03.2021).

11. Вселенський патріарх Церкваріуму: українські ієрархи під Росією не є місцеві правлячі єпископи [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://cerkvarium.org/dokumenty/tserkovni/vselenskiy-patriarkh-tserkvariumu-ukrajinski-ierarkhi-pid-rosieyu-ne-e-mistsevi-pravlyachi-episkopi> (дата звернення 10.03.2021).

12. Штогрін І. «Всупереч COVID-19». Фестивалі та мистецькі події 2020 року, які відбулися, попри пандемію / Ірина Штогрін [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/mystetski-podii-festyvali-2020-rik/31016036.html> (дата звернення 10.03.2021).

13. Культура, яка бореться за свої права. 15 найкращих українських культурних проєктів 2020 року – вибір УКФ // Новое время. – 2020. – 31 груд. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/art/kultura-naukrashchi-ukrajinski-proyekti-za-2020-rik-ukf-povini-ukrajini-50133015.html> (дата звернення 10.03.2021).

14. «Бізнес, що підтримує культуру»: Український культурний фонд назвав переможців номінації [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3160313-biznes-so-pidtrimue-kulturu-ukrainskij-kulturnij-fond-nazvav-peremozciiv-nominacii.html> (дата звернення 10.03.2021).

15. Гайшенець А. Український театр у карантинному 2020-му: час дорослішати / Анастасія Гайшенець [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://lb.ua/culture/2020/12/29/474169_ukrainskiy_tetr_karantinomu.html (дата звернення 10.03.2021).

16. Український театр у карантинному 2020-му: час дорослішати [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://lb.ua/culture/2020/12/29/474169_ukrainskiy_tetr_karantinomu.html?fbclid=IwAR1e2i0bnQ

qYowPVgo4-29xaCbnSLNkOpDpHdvsEkdvH9U5sJIU0IM5PPYE (дата звернення 10.03.2021).

17. Голоднікова Ю. Lockdown-History драма. Український театр у 2020-му році: підсумки, надії та очікування / Юлія Голоднікова [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://suspilne.media/92687-lockdown-history-drama-ukrainskij-teatr-u-2020-mu-roci-pidsumki-nadii-ta-osikuvanna/> (дата звернення 10.03.2021).

18. Головні релізи класичної музики 2020 року від українських виконавців [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://theclaquers.com/posts/5840> (дата звернення 10.03.2021).

19. Класична музика в 2020 році. Підсумки та рейтинги: минулий рік став прем'єрно-вибуховим в оперному мистецтві, а також багатим на успіхи наших музикантів за кордоном [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://theclaquers.com/posts/5867> (дата звернення 10.03.2021).

20. Olga Golynska. Мистецькі підсумки року 2020: музичний рейтинг від Аделіни Єфіменко / Olga Golynska [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://mus.art.co.ua/mystetski-pidsumky-roku-2020-muzychnyu-reutyinh-vid-adeliny-yefimenko/> (дата звернення 10.03.2021).

21. Козирєва Т. Час жити, а не тужити: у Львівській національній опері пишаються здобутками року, що минає / Тетяна Козирєва // День. – 2020. – 30 груд. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: – <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/chas-zhyty-ne-tuzhyty> (дата звернення 10.03.2021).

22. Львівська опера: 10 здобутків карантинного року // Україна молода. – 2020. – 30 груд. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/2006/153242/> (дата звернення 10.03.2021).

23. Музичні підсумки–2020: дистанційні концерти, Spotify в Україні, пісні про ЛГБТ та корупцію і не тільки [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2020/12/24/243478/> (дата звернення 10.03.2021).

24. Підсумки 2020 року від редакції Your Art: редакція Your Art підбиває підсумки про найголовніші події у культурі в 2020 році [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://supportyourart.com/-stories/pidsumky-roku-redakcziyi-your-art/> (дата звернення 10.03.2021).

25. Картину Івана Марчука продали на аукціоні за рекордну суму // Українська літературна газета. – 2020. – 26 груд. [Електронний ресурс]. – Текст.

- дані. – Режим доступу: <https://litgazeta.com.ua/news/kartynu-ivana-marchuka-prodaly-na-auksioni-za-rekordnu-sumu/> (дата звернення 10.03.2021).
26. Морі Є. Український скульптор потрапив у шорт-лист найкращих митців світу // Євгеній Морі [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://suspilne.media/101046-ukrainskij-skulptor-potrapiv-u-sort-list-najkrasih-mitciv-svitu/> (дата звернення 10.03.2021).
27. Українська ілюстраторка стала однією із переможниць європейського конкурсу // День. – 2021. – 25 січ. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/250121-ukrayinska-ilyustratorka-stala-odniyeu-iz-peremozhnyc-evropeyskogo-konkursu> (дата звернення 10.03.2021).
28. Українська ілюстраторка перемогла на європейському конкурсі // Газета по-українськи. – 2021. – 25 січ. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/culture/_ukrayinska-ilyustratorka-peremogla-na-evropejskomu-konkursi/1010407 (дата звернення 10.03.2021).
29. Українська ілюстраторка отримала золото на Jungle 2020 Illustration Awards // Українська літературна газета. – 2021. – 25 січ. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://litgazeta.com.ua/news/ukrayinska-ilyustratorka-otrymala-zoloto-na-ijungle-2020-illustration-awards/> (дата звернення 10.03.2021).
30. Кочмар-Тимошенко С. Українець потрапив до ТОП-15 інноваційних художників світу цифрового мистецтва / Софія Кочмар-Тимошенко [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2021/01/15/243679/> (дата звернення 10.03.2021).
31. Апостолова Л. Кіно і карантин. Яким був 2020 рік для українських кінофестивалів / Лілія Апостолова [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://detector.media/production/article/183663/2020-12-28-kin-i-karantyn-yakum-buv-2020-rik-dlya-ukrainskykh-kinofestyvaliv/> (дата звернення 10.03.2021).
32. Цьогоріч у виробництво запустили 92 українські фільми – Ткаченко [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3163206-cogoric-u-virobnictvo-zapustili-92-ukrainski-filmi-tkasenko.html> (дата звернення 10.03.2021).
33. У Мінкульті заявили про нову сторінку в історії кінопартнерства України та Канади [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1907507-u-minkulti-zayavili-pro-novu->

- storinku-v-istoriyi-kinopartnerstva-ukrayini-ta-kanadi (дата звернення 10.03.2021).
34. Апостолова Л. Як пандемія загальмувала «ренесанс українського кіно»: підсумки 2020 року для кіноіндустрії / Лілія Апостолова [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://detector.media/production/article/184089/2021-01-18-yak-pandemiya-zagalmuvala-renesans-ukrainskogo-kino-pidsumky-2020-roku-dlya-kinoindustrii/> (дата звернення 10.03.2021).
35. Щур О. 2020 в українській літературі: тест на стрес, «Юпак» як книжка року та онлайн, онлайн / Оксана Щур [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://lb.ua/culture/2020/12/14/472980_2020_ukrainskiy_literaturi_test.html (дата звернення 10.03.2021).
36. Гранти УІК на видавництво книжок: торік зі 150 мільйонів використали лише 82 [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3185241-granti-uik-na-vidavnistvo-knizok-torik-zi-150-miljoniv-vikoristali-lise-82.html> (дата звернення 10.03.2021).
37. Гранти УІК на видавництво книжок: торік зі 150 мільйонів використали лише 82 // Літературна Україна. – 2021. – 7 лют. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://litukraina.com.ua/2021/02/07/granti-uik-na-vidavnistvo-knizhok-torik-zi-150-miljoniv-vikoristali-lishe-82/> (дата звернення 10.03.2021).
38. Найпопулярнішою книгою України минулого року стала «Справа Василя Стуса» [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://litgazeta.com.ua/news/najpopuliarnishoiu-knyhoiu-ukrainy-mynuloho-roku-stala-sprava-vasylya-stusa/> (дата звернення 10.03.2021).
39. Щур О. Літературні скандали–2020: чим непокоїлися тусівка і що вийшло за її межі / Оксана Щур [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://chytomo.com/literaturni-skandaly-2020-chym-perokoilysia-tusivka-i-shcho-vuyshlo-za-ii-mezhi/> (дата звернення 10.03.2021).
40. Семенченко М. Кілька приводів для оптимізму: дитяча література в 2020 році: поява нових видавництв, міжнародні відзнаки та успішні дебюти / Марія Семенченко // День. – 2020. – 30 груд. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://m.day.kyiv.ua/ru/article/ukraincy-chitayte/kilka-privodiv-dlya-optimizmu> (дата звернення 10.03.2021).
41. Корнієнко Н. Попри пандемію: понад 120 перекладів українських книжок за кордоном / Наталя Корнієнко [Електронний ресурс]. – Текст. дані. –

- Режим доступу: <https://chytomo.com/popry-pandemiiu-ponad-120-perekladiv-ukrainskykh-knyzhok-za-kordonom/> (дата звернення 10.03.2021).
42. Коцарев О. Острів літератури в пандемійному році: короткі підсумки 2020-го / Олег Коцарев // День. – 2020. – 30 груд. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayinci-chytayte/ostriv-literatury-v-pandemiyному-roci> (дата звернення 10.03.2021).
43. Корнієнко Н. Книжкові перемоги України у світі 2020-го: премії, рейтинги й ще більше Шевченків / Наталя Корнієнко [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://chytomo.com/knyzhkovi-peremohy-ukrainy-u-sviti-2020-ho-premii-rejtynhy-j-shche-bilshe-shevchenkiv/> (дата звернення 10.03.2021).
44. Балабанова М. Музейні проєкти під час пандемії та подальші прогнози / Марія Балабанова [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://supportyourart.com/stories/muzejni-proyekty-pid-chas-pandemiyi-ta-podalshi-prognozy/> (дата звернення 10.03.2021).
45. Цьогоріч за кордоном запрацювали 11 україномовних аудіогідів – дружина президента [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3163601-cogoric-za-kordonom-zapracovali-11-ukrainomovnih-audiogidiv-druzina-prezidenta.html> (дата звернення 10.03.2021).
46. Вживу та онлайн. Вісім яскравих українських арт-проєктів, якими запам'ятається 2020 рік // Новое время. – 2020. – 30 груд. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/art/kultura-i-mistectvo-8-naybilsh-pam-yatnih-proektiv-2020-roku-novini-ukrajini-50133299.html> (дата звернення 10.03.2021).
47. Балашова О. Ольга Балашова: «Розвивати сучасне мистецтво неможливо в ситуації безпам'ятства» / [Інтерв'ю вели] Дарія Бадьор, Анастасія Платонова [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://lb.ua/culture/2020/04/08/454808_olga_balashova_rozvivati_suchasne.html (дата звернення 10.03.2021).
48. Ще один і досі жодного: у (марних) пошуках музею сучасного мистецтва України [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://supportyourart.com/stories/shche-odyn-y-dosi-zhodnykh-u-marni-poshukakh-muzeyu-suchasnoho-mystetstva-ukrayiny/> (дата звернення 10.03.2021).
49. Мінкультури отримало понад півсотні запитів про ліквідацію і реорганізацію бібліотек // Україна молода. – 2021. – 5 лют. [Електронний ресурс]. –

Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.umoloda.kiev.ua/-number/0/164/154236/?fbclid=IwAR2COntWz1tqb5Xbz3-ytLq8N4gqpDHhF5dLSrBm1VUHcx3-SawV7pM36aI> (дата звернення 10.03.2021).

50. Украинские библиотеки в 2020-м получили мало книг [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://socportal.info/ru/news/ukrainskie-biblioteki-v-2020-m-poluchili-malo-knig/> (дата звернення 10.03.2021).

51. Креативні індустрії: Ткаченко розповів які проблеми викрила пандемія [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3179161-kreativni-industrii-tkacenko-rozproviv-aki-problemi-vikrila-pandemia.html> (дата звернення 10.03.2021).

Матеріал підготувала

Шлепакова Т. Л.

головний бібліограф відділу наукового аналізу та узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування ***І. Г. Піленко***

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 1,86. Б/т. Зам. 26. Безплатно

НБУ імені Ярослава Мудрого, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12